Eerste resultaten van het volgen van de trek van Zwarte Ooievaars *Ciconia nigra* in Azië met satellieten

Miroslav Bobek, Lubomír Peške, Přemysl Rabas, František Pojer, Jaroslav Šimek, & Khalil Baalbaki

De laatste decennia heeft het uitrusten van vogels met zenders, die zo met behulp van satellieten kunnen worden gevolgd, een hoge vlucht genomen. Op deze wijze kan informatie worden verzameld die anders nooit boven water zou zijn gekomen. Dit artikel is een samenvatting van zo'n onderzoek bij Zwarte Ooievaars *Ciconia nigra*, dat wordt geleid vanuit Tsjechië.
In 2002 is het project 'Nová Odysea' (New Odyssey) gelanceerd als opvolger van het bekende 'Africa Odyssey'-project. Bij deze projecten werd telemetrie gebruikt om de trek van Zwarte Ooievaars vanuit Tsjechië naar hun overwinteringsgebieden in Afrika te monitoren. Het doel van deze projecten is informatie te verkrijgen over de trek en over de overwinteringsgebieden van Zwarte Ooievaars. Ook wordt informatie verzameld uit het Aziatische deel van de broedgebieden van deze soort. De verkregen informatie draagt bij aan de kennis over de Zwarte Ooievaars en zal helpen om vogeltrekpatronen te begrijpen en bijdragen aan de bescherming van trekvogels langs hun trekbanen en in overwinteringsgebieden in Azië. Tegelijkertijd heeft het New Odyssey-project publiekseducatie en het populariseren van wetenschap als doel. Dit wordt hoofdzakelijk bereikt door middel van radio-uitzendingen en een presentatie van de gegevens op internet (*http://www.rozhlas.cz/odysea*). Het project wordt uitgevoerd door het publieke radiostation Czech Radio en de dierentuin in de stad Chomutov, in samenwerking met de Academie van Wetenschappen van de Republiek Tsjechië.

Ringen en zenderen

In het kader van het New Odyssey-project streeft men er naar op lange termijn de trek van verschillende populaties Zwarte Ooievaars te monitoren vanuit verschillende broedgebieden in delen in Azië en West-Siberië naar het Verre Oosten. In juli 2002 zijn uit de regio Novosibirsk in Rusland, langs de oever van de rivier Ob in het district Suzun, drie ooievaars geringd en uitgerust met zendertjes. Het waren broedvogels uit drie verschillende nesten: twee mannetjes (Petr en Roman) en één vrouwtje (Katerina). Als aanvulling op de standaard aluminium ringen en afleesbare plastic ringen werden satellietzenders en VHF-zenders aangebracht. Deze wogen ongeveer 70 g, dat is minder dan 2,5% van het totale lichaamsgewicht van een Zwarte Ooievaar. Eén van de mannetjes (Petr) was uitgerust met een satelliet- en VHF-zender die op zonne-energie werkte. Deze zender was ingesteld op een interval van acht uur activiteit en twintig uur inactiviteit. De twee andere vogels ontvingen satellietzenders met batterijen die zo geprogrammeerd waren dat zij dagelijks signalen uitzonden gedurende de veronderstelde trekperiode. Het monitoren met de satellieten werd uitgevoerd door de maatschappij CLS Argos.

Grote vliegafstanden

Eén van de mannetjes, Roman, verliet zijn nest bij de rivier de Ob in het zuiden van de Novosibirskregio (Novosibirskaja Oblast, red.) op 6 september 2003 en begaf zich snel in zuidwestelijke richting. Op 10 september legde hij 565 km af. Dat is de langste vlucht in één dag die ooit van een Ooievaar is vastgesteld (Ooievaars vliegen gemiddeld honderd tot driehonderd kilometer per dag). Deze vogel bereikte Turkmenistan in elf dagen en verbleef daar vervolgens tot december, waarna de zender uitviel. Roman

koos een agrarisch intensief bewerkte en geïnundeerde streek rond de steden Bayramaly en Mary als zijn overwinteringsgebied. Hij bleef heen en weer vliegen tussen verschillende plaatsen die ver van elkaar verwijderd waren. Sommige van die plaatsen lagen meer dan 170 km uit inclusief de drie stops, die respectievelijk tien, dertien en zes dagen duurden. Op 1 november, na een verblijf van twee weken in Oost-Turkmenistan, vervolgde Petr zijn weg naar het zuiden en na een vlucht van tweehonderd kilometer kwam hij terecht in Afghanistan. Hij draaide daar evenwel weer om en ging vervolgens weer terug naar het noorden. Daarbij zwervend langs de Amu-Darja rivier. Op 19 november waagde hij het uiteindelijk de Afghani Hindu Kush bergen over te steken, waar hij mogelijk op 21 november om het leven kwam. Dit gegeven baseren wij op het bewijsmateriaal dat wij verzamelden gedurende onze reis enige tijd later naar het gebied. Wij veronderstellen dat hij daar gedood is door lokale jagers.

Novosibirsk-China

In tegenstelling tot de twee mannetjes, die naar het zuidwesten vlogen, zette het vrouwtje Katerina rechtstreeks koers naar het zuiden in de richting van 's werelds hoogste berggebied en zij stopte pas nadat zij het Dzjungarski Vorota Basin in Noordwest-China had bereikt. Van daaruit hield zij een westzuidwestelijke richting aan. Op 9 september kwam zij weer op krachten in een 'cul de sac' (kreek) tussen hoge pieken bij het Ysyk-Köl-meer in Kirgizistan. In de daarop volgende dagen trok zij weer terug en zij verbleef vervolgens bijna drie weken in het zuidoosten van Kazachstan. Daarna vertrok zij richting van het Ysyk-Köl-meer. Deze keer besloot zij door te vliegen en in de twee dagen (30 september en 1 oktober) stak zij de Tien Shan bergen over. Op deze tocht wijzigde zij haar richting en bereikte daardoor het Tarim-bassin, in het westen van China, waar zij vervolgens meer dan tien weken doorbracht. In de laatste drie tot vier weken bleef zij van plek tot plek vliegen. Waarschijnlijk zoekend naar rijke voedselgebieden en naar mildere klimatologische condities. Dit komt overeen met de gegevens van de Chinese zoëloog Ma Ming, die aangaf dat een klein aantal Zwarte Ooievaars overwintert in het Tarim Basin, op verschillende plaatsen bij hete bronnen. Twee keer kwam Katerina dicht bij de Kunlun bergen aan de zuidzijde van het Tarim-bassin. Bij een derde poging stak zij uiteindelijk deze bergkammen over. Op zaterdag 14 december bereikte zij de Khunjerabpas (4730 m boven de zeespiegel). Deze ligt in een gebied met één van de twee hoogste bergketens ter wereld, de Karakoram. Een signaal uit haar zender verraadde op 17 december haar aanwezigheid in de Indus Vallei, in het noorden van Pakistan.

Belangrijke trekroute

Ongelukkigerwijs eindigde haar reis naar de winterverblijfplaats voortijdig aan de rivier

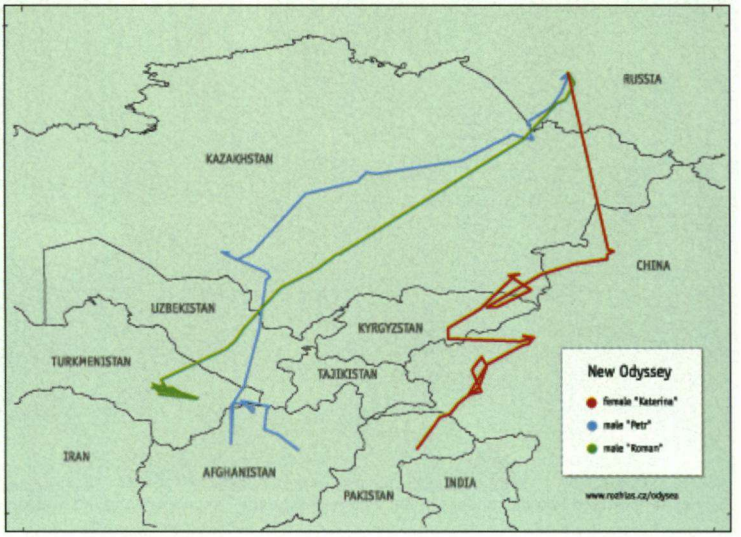

De routes van de drie Zwarte Ooievaars die in 2003 werden uitgerust met zenders.

de Indus. In februari 2003 bezocht het New Odyssey-team dat gebied en constateerde dat lokale dorpelingen haar hadden geschoten. De zender en de ringen die haar zouden hebben kunnen identificeren, werden pas opgemerkt nadat zij al dood was. Deze middelen waren er dus niet verantwoordelijk voor dat zij werd geschoten. Een andere opmerkelijke bevinding was dat Katerina niet alleen vloog, maar dat zij samen vloog met een kleine groep andere Zwarte Ooievaars. Dus haar trekroute over de Karakoram was niet incidenteel. Ook werd duidelijk dat de Khunjerabpas en de Indusvallei onderdeel zijn van een belangrijke vogeltrekroute. In dit gebied worden trekvogels, met uitzondering van roofvogels, echter intensief bejaagd. De berichten over de tocht van Katerina wekten grote belangstelling op bij de Pakistaanse sectie van het World Wildlife Fund (WWF). Deze organisatie heeft plannen om de vogeltrek in het noorden van Pakistan te gaan monitoren en wil activiteiten lanceren die tot doel hebben de jacht op vogels substantieel te reduceren.

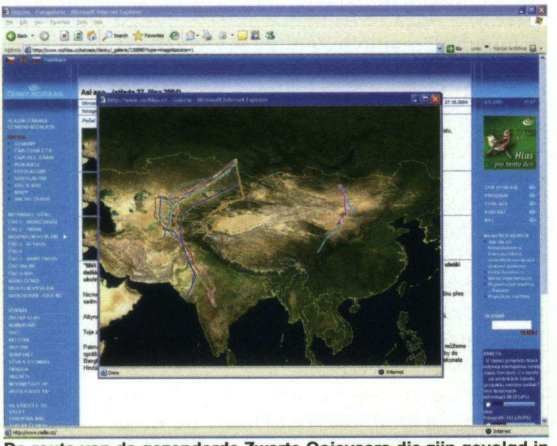

De route van de gezenderde Zwarte Ooievaars die zijn gevolgd in 2004 zijn te zien op internet.

Kennis voor bescherming

Hetgeen wij geleerd hebben in het eerste jaar van het New Odyssey-project heeft onze kennis uitgebreid met betrekking tot de Zwarte Ooievaar. De verworven kennis kan helpen om bij te dragen aan een

Bij het aanbrengen van de zenders in het veld is een goede bescherming tegen muskieten een absolute noodzaak.
Foto: Khalil Baalbaki.

betere bescherming, niet alleen van de Zwarte Ooievaar, maar van andere soorten die een vergelijkbaar trekpatroon en andere ecologische overeenkomsten hebben. Verder stimuleerde het verrassende gedrag van het gemonitorde vrouwtje de discussie over navigatiemechanismen bij Zwarte Ooievaars, het trekpatroon, de graad van trouw aan hun trekroutes, enzovoort.

Voortzetting onderzoek

Het onderzoek wordt nog steeds voortgezet en er zijn inmiddels nieuwe exemplaren uitgerust met een zender. Uit de gegevens van deze zenders bleek dat behalve India en Pakistan ook Myanmar (Birma), Mongolië en China zijn bezocht. Eén van de Zwarte Ooievaars (een vrouwtje) keerde na een lange tocht in 2005 terug op het nest waarop zij ook in 2004 verbleef.

Contactadressen:
- Český rozhlas - Nová odysea, Vinohradská, 12, 120 99 Praha 2, Tsjechië.
- Podkrušnohorský zoopark, Přemyslova 259, 430 01 Chomutov, Tsjechië , e-mail: odysea@rozhlas.cz.

Dit artikel is een vertaling van de Engelstalige samenvatting van Miroslav Bobek, Lubomír Peške, Přemysl Rabas, František Pojer, Jaroslav Šimek & Khalil Baalbaki (2003): Nová odysea. Příběhy Petra, Romaňa Kateřiny. Český rozhlas/ Podkrušnohorský zoopark, Praha, Chomutov. Vertaling: Dick A. Jonkers.

Het New Odyssey-project is ook in 2004 en 2005 voortgezet. Meer informatie en actueel nieuws over dit project zijn te vinden op: *http://www.rozhlas.cz/odysea.* De pagina's op deze website zijn in het Tsjechisch en gedeeltelijk ook in het Engels geschreven.